

Nr 19

Justitieutskottets betänkande i anledning av motion om sänkning av åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge.

Motionsyrkandet

I motionen 1971:648 av herr Wennerfors (m) hemställas att riksdagen måtte besluta att hos Kungl Maj:t begära sådan ändring i brottsbalken att straffbarhetsgränsen för såväl heterosexuellt som homosexuellt umgänge blir 15 år.

Redogörelse för motionsskälerna lämnas nedan.

Gällande rätt

I 6 kap. 3 § brottsbalken (BrB) stadgas straff för den som har könsligt umgänge med barn under 15 år (otukt med barn). Stadgandet riktar sig mot både heterosexuella och homosexuella handlingar.

För ungdom mellan 15 och 18 år ges i 6 kap. 4 § första stycket BrB ett villkorligt straffskydd mot heterosexuell otukt, nämligen för de fall att den underårige står under gärningsmannens tillsyn vid skola, anstalt eller annan inrättning eller eljest står under gärningsmannens övervakning, vård eller lydnad eller gärningen sker under utnyttjande i annat fall av den underåriges beroende ställning (otukt med ungdom).

Andra stycket i samma lagrum gäller homosexuell otukt mot ungdom över 15 år. Dels ges ett absolut straffskydd för ungdom under 18 år, dels ges ett villkorligt straffskydd för ungdom under 20 år under samma förutsättningar som gäller enligt första stycket. För homosexuell otukt inträder dock aldrig ansvar enligt lagrummet om gärningsmannen själv är under 18 år.

Enligt 6 kap. 8 § BrB straffas den som genom att utlova eller ge ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med någon som är under 18 år eller, om han är av samma kön, under 20 år (förförelse av ungdom).

Ansvar som stadgas i 6 kap. BrB för gärning som begås mot någon under viss ålder skall adömas även den som inte insåg men hade skälig

anledning anta att den andre ej uppnått sådan ålder (6 kap. 9 §).

Historik m. m.

Enligt 1864 års strafflag var all homosexuell otukt straffbar. Straffstadgandet stod kvar oförändrat fram till 1944, då väsentliga inskränkningar genomfördes. I likhet med vad som gällde vid heterosexuell otukt begränsades då det ovillkorliga förbudet mot homosexuell otukt till att avse barn som ej fyllt 15 år. Även ungdom i åldern 15–18 år erhöll emellertid ett ovillkorligt straffskydd så snart gärningsmannen fyllt 18 år. Vid heterosexuell otukt däremot förelåg då liksom nu för åldersgruppen 15–18 år endast ett begränsat straffskydd. Vid homosexuell otukt med ungdom mellan 18 och 21 år kom den ändrade lagen att innehålla ett relativt skydd. Kriminaliseringen omfattade här fall där gärningsmannen fyllt 18 år och övade homosexuell otukt med någon under utnyttjande av dennes oerfarenhet eller beroende ställning. Vissa andra fall av homosexuell otukt, t ex med sinnessjuk eller sinnesslö, kom även i fortsättningen att vara straffbelagda.

Till grund för 1944 års lagstiftning om straffskydd för ungdom mellan 15 och 21 år mot övergrepp av homosexuell natur låg den uppfattningen att sådana övergrepp ofta innebar större risker för skador av psykisk och social natur än vad som var fallet vid heterosexuella handlingar mot ungdom i samma ålder.

Straffrättskommittén anslöt sig i sitt betänkande Förslag till brottsbalk (SOU 1953:14) till den nämnda uppfattningen. Kommittén sade sig inte kunna förorda att straffbarheten för homosexuella handlingar mot ungdom begränsades till sådana fall där handlingar av heterosexuellt slag var kriminaliserade. Det relativa straffskyddet vid heterosexuell otukt föreslogs av kommittén omfatta åldersgruppen 15–21 år. Vid behandlingen av kommitténs förslag uttalade departementschefen bl a att skyddet för ungdom över 15 år mot heterosexuella övergrepp måste anses vara tillräckligt även om gränsen sattes vid 18 år. I fråga om homosexuella handlingar förordade han att det absoluta skyddet för åldern 15 till 18 år bibehölls (prop. 1962:10 s. B 178). Vissa yrkanden som bl a under remissbehandlingen framförts om att straffbarheten för homosexuell otukt med ungdom skulle begränsas till sådana fall där handlingar av heterosexuellt slag var kriminaliserade vann inte gehör.

Genom lagändring 1969 har 21-årsgränserna i samband med sänkningen av den allmänna myndighetsåldern sänkts till 20 år. I detta lagstiftningsärende uttalade departementschefen att det enligt hans mening kunde ifrågasättas om det i fortsättningen fanns anledning att i BrB skilja mellan homosexuella och heterosexuella handlingar. Han ansåg

det emellertid vara en fråga som inte kunde tas upp i då förevarande sammanhang. Den skulle få utredas särskilt (prop. 1969:25 s. 79).

Det kan här nämnas att statsrådet Geijer i ett interpellationssvar i december 1969 angående tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning bl a uttalat att bestämmelserna om sedlighetsbrotten förtjänar att ses över och att han avsåg att inom kort ta initiativ till en sådan översyn (AK prot. 40:104). Utskottet har inhämtat att man inom justitiedepartementet överväger att se över sedlighetsbrotten när utredningsresurserna så tillåter.

Utländsk rätt

Norge har formellt en straffbestämmelse mot homosexuellt umgänge mellan män utan angivande av åldersgräns (213 § straffeloven). Bestämmelsen tillämpas dock inte i praxis såvida det inte är fråga om utnyttjande av unga människor. I en interpellationsdebatt i stortinget i juni i år angående upphävande av stadgandet yttrade justitieministern bl. a. att mycket enligt hans mening talade för att straffbudet mot homosexuella handlingar borde upphävas fullständigt, således utan att ersättas med särbestämmelser om homosexuellt umgänge med unga människor.

I *Finland* fanns tidigare inga åldersgränser utan allt otuktigt homosexuellt umgänge var straffbart. Under hösten 1970 infördes emellertid åldergränsen 18 år för vanliga fall och 21 år för de fall då gärningen ägt rum under utnyttjande av överordnad ställning.

I *Danmark* stadgas straff för homosexuell otukt med någon i åldern 15–18 år. Straffrihet kan dock inträda om de ifrågavarande personerna är ungefärligen jämbördiga i ålder och utveckling. Fråga om slopande av åldergränsen för homosexuell otukt är föremål för övervägande.

Genom en nyligen genomförd lagstiftning i *Nederländerna* har det tidigare straffstadgandet rörande homosexuellt umgänge med personer under 21 år upphävts (lag den 8 april 1971). Alltjämt gäller enligt den nederländska strafflagen förbud mot otuktiga handlingar mot personer under 16 år vare sig gärningen är av heterosexuell eller homosexuell art.

I *Förbundsrepubliken Tyskland* gäller en åldersgräns av 21 år för straffbart homosexuellt umgänge mellan män. Straffbar är endast den som är över 18 år och har umgänge med person under 21 år. F. n. överväges bl. a. en sänkning av 21-årsgränsen till 18 år.

I *England* är åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge 21 år, för s. k. lesbiska förbindelser dock 16 år.

Motionsskäl

Motionären vander sig emot den skillnad i straffbarhet som föreligger därigenom att åldergränsen vid straffbart heterosexuellt umgänge är satt

till 15 år medan gränsen vid straffbart homosexuellt umgänge är satt till 18 år. Han anser det angeläget att samma åldersgräns införes för både heterosexuella och homosexuella handlingar och att gränsen bestämmes till 15 år.

Till stöd för sin åsikt anför motionären bl a att, eftersom det kan vara svårt att avgöra om en person fyllt 18 år, den som ljuger om sin ålder lätt kan bli trodd, vilket innebär möjlighet för ungdomar i åldern 15–18 år att ta en kontakt som de sedan utnyttjar i utpressningssyfte. Enligt motionären förekommer sådant och i vissa fall har det varit fråga om fortsatt utpressning, vilket kan betraktas som prostitution. Den nämnda möjligheten till utpressning är enligt motionärens mening ett tillräckligt skäl för att skillnaden i straffbarhet skall avskaffas. Han anför bl a vidare.

Det är uppenbart att denna barnprostitution – i en del fall har barn under 15 år övat detta slags utpressning – är ett synnerligen komplicerat samhällsproblem. Prostitution och därmed sammanhängande utpressning är ett gammalt problem. Inget land har lyckats lösa det på ett tillfredsställande sätt. Under senare år har emellertid några länder gatt in på en mer liberaliserad väg. Holland t ex blev för några år sedan det första land i Västeuropa som införde samma åldersgräns för heterosexuellt som för homosexuellt umgänge. Förra året följde Danmark Hollands exempel.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från riksåklagaren, Svea hovrätt, socialstyrelsen, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare (domareföreningen), Sveriges advokatsamfund, Svenska läkaresällskapet och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU). Därjämte har yttrande inkommit från Riksförbundet för sexuellt likaberättigande.

Det övervägande antalet remissinstanser intar en positiv ställning till motionsyrkandet. Sälunda tillstyrker riksåklagaren och hovrätten att en allmän översyn av BrB:s kapitel om sedlighetsbrotten äger rum. Socialstyrelsen tillstyrker bifall till motionen medan domareföreningen och läkaresällskapet anser att frågan om sänkt åldersgräns för straffbart homosexuellt umgänge bör upptagas till behandling först i samband med en mer omfattande utredning. RFSU anser att skäl saknas för skilda åldersgränser för heterosexuell och homosexuell otukt. Riksförbundet för sexuellt likaberättigande anser att riksdagen omedelbart bör ge de homosexuella likhet inför lagen. Advokatsamfundet avstyrker bifall till motionen.

Riksåklagaren anför att synen på homosexualiteten under senare år väsentligt förändrats och att uppfattningen om och förstäelsen för olika sexuella minoriteter i dag är en annan än tidigare. Riksåklagaren uttalar

uppfattningen att det inte föreligger tillräckliga skäl för en särreglering av homosexuella handlingar. Dessa straffbestämmelser torde enligt hans mening numera inte ha stöd av den allmänna opinionen. Även de av motionären anförda skälen talar enligt riksåklagaren emot den nuvarande särregleringen. Det straffskydd som är nödvändigt på området anser riksåklagaren kunna tillgodoses genom ansvarsbestämmelserna om otukt med barn och otukt med ungdom. Riksåklagaren yttrar vidare att det av motionen synes framgå att motionären inte avser att den senare ansvarsbestämmelsen skall utgå. En ändring i här angiven riktning kan enligt riksåklagaren uppnås genom att 6 kap. 4 § andra stycket BrB upphäves samtidigt som första stycket ändras så, att det blir tillämpligt på såväl homosexuellt som heterosexuellt umgänge.

Svea hovrätt anser det i och för sig önskvärt med en översyn av de regler i 6 kap. 4 § BrB som avses med motionen. Emellertid bör en översyn enligt hovrättens mening inte inskränka sig till det angivna lagrummet. Stadgandena om sedlighetsbrott har genomgående samband med varandra. Vissa stadganden, särskilt de i 6 kap. 8 §, har ett så nära samband med de i motionen avsedda att en samtidig översyn framstår som nödvändig. En allmän översyn av brottsbalkens hela kapitel om sedlighetsbrotten är alltså enligt hovrättens mening påkallad.

Med hänsyn bl a till vad justitieministern yttrat i sitt ovan omnämnda interpellationssvar angående en översyn av sedlighetsbrotten finner emellertid hovrätten det inte finnas anledning till någon riksdagens åtgärd till följd av motionen.

I sitt tillstyrkande yttrande anför *socialstyrelsen* att de skilda åldersgränserna måste ses som en oberättigad diskriminering av de homosexuella, och styrelsen anser att en sänkning av åldersgränserna kan bidra till att de relativt vanliga utpressningssituationerna efter homosexuella kontakter mellan vuxna och ungdomar i åldern 15–17 eller i vissa fall 18–19 år nedbringas till antalet. Styrelsen upplyser även att den i remissyttrande över betänkandet Intersexuellas könstillhörighet (SOU 1968:28) tillstyrkt att åldersgränserna för straffbara homosexuella förhållanden bringas i överensstämmelse med dem som gäller för heterosexuella förhållanden.

Domareföreningen finner att en sänkning av den nuvarande straffbarhetsgränsen för homosexuellt könsligt umgänge skulle få svåröverskådliga konsekvenser för bl a skolväsendet och ungdomsvårdsverksamheten. Frågan måste därför enligt föreningen bedömas från skilda synpunkter, inte bara med beaktande av de i och för sig viktiga utpressningsriskerna.

Vad särskilt angår dessa sistnämnda vill föreningen för övrigt framhålla att det inte är självklart att utpressningsfallen skulle minska i antal, om åldersgränsen sänktes. I vida kretsar torde nämligen ett utnyttjande av exempelvis skolgång i homosexuellt syfte betraktas med sådant ogillande att förutsättningar för utpressning föreligger, oavsett om förfarandet är straffbart eller ej. Antalet utpressningssituationer skulle därför rent av kunna stiga, om en sänkning av straffbarhetsgränsen fick till följd att ungdomar under 18 år i väsentligt ökad omfattning utsattes för homosexuella närmanden från vuxnas sida.

Med hänsyn till det sagda bör enligt domareföreningen den nuvarande åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge bibehållas i avbidan på en fullständig utredning av hela frågekomplexet. Föreningen avstyrker därför motionen.

Advokatsamfundet avstyrker motionen eftersom det enligt samfundets mening under den tid brottsbalken varit i kraft inte vunnits några nya erfarenheter av beskaffenhet att böra föranleda en sänkning av åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge. Vad som anfördes som grund för 1944 års lagstiftning gäller enligt styrelsens uppfattning även i dag.

Läkaresällskapet yttrar att vissa skäl talar för uppfattningen av lämpligheten att sänka åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge. Som motivering för en lagändring har enligt sällskapet inte blott anförts den av motionären berörda möjligheten till utpressning utan också t ex önskvärdheten av att minska de homosexuellas upplevelse av att vara avvikande och därmed icke accepterade av samhället. Å andra sidan utgör enligt sällskapets mening den nu aktuella frågan endast en del, att det stora problem som lagstiftningen om sexualbrotten utgör. Sällskapet förordar därför att frågan om sänkt åldersgräns för straffbart homosexuellt umgänge upptages till behandling i samband med den mer omfattande utredning, som justitieministern förutskickat skall komma till stånd.

RFSU redovisar bl a sitt yttrande över straffrättskommitténs betänkande Förslag till brottsbalk (SOU 1953:14) såvitt avsåg särskilda åldersgränser för skydd av ungdom mot homosexuella gärningar. I nämnda yttrande uttalade RFSU bl a.

De personer, som bliva homosexuella genom förförelse, äro i själva verket det redan, ehuru de icke äro fullt medvetna därom. Deras neurotiska läggning beror sannolikt på en ännu icke medveten konflikt. Efter förbundets mening är den teori på vilken kommittén byggt sitt

lagförslag näppeligen så starkt underbyggd, att den kan läggas till grund för en omfattande och sträng kriminalisering av homosexuella sexualhandlingar mot ungdom i åldern 15–21 år.

RFSU anför vidare att de erfarenheter, som förbundet samlat endast kunnat bestyrka förbundet i den redan år 1953 intagna ståndpunkten, att det varken från medicinsk, psykiatrisk eller social synpunkt finns skäl att upprätthålla skilda åldersgränser för heterosexuell och homosexuell otukt. Däremot har förekomsten av de särskilda åldersgränserna enligt förbundet bevarat ogrundade farhågor för homosexuell förförelse och en onödig särbehandling av de homosexuella.

RFSU säger sig därför ha all anledning att fasthålla sin sedan länge intagna ståndpunkt.

Sammanfattningsvis uttalar RFSU bl a att skillnaderna i kriminaliseringen av sexualhandlingar mellan heterosexuella och homosexuella gärningar bör upphävas, att frågan om bibehållandet av åldersgränser inom sedlighetsbrotten bör övervägas och stadgandena bli föremål för översyn samt att stadgandet om förförelse av ungdom bör upphävas.

Riksförbundet för sexuell likaberättigande uttalar bl. a. att den nuvarande lagstiftningen innebär en omotiverad diskriminering av Sveriges homosexuella som strider mot FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Förbundet anser att riksdagen omedelbart bör ge de homosexuella likhet inför lagen men vill dock inte motsätta sig att frågan om lika åldersgränser vid heterosexuella och homosexuella förbindelser utredes samtidigt med en översyn av övriga sedlighetsbrott.

Utskottet

I detta utlåtande behandlas brottsbalkens regler om åldersgränser i straffstadgandena mot homosexuell otukt.

Enligt straffbestämmelsen om otukt med barn är åldersgränsen för den skyddade personkretsen satt till 15 år. Stadgandet riktar sig mot både heterosexuella och homosexuella handlingar, företagna mot barn under denna ålder. Vid homosexuella förbindelser gäller dock en högre åldersgräns, och även otukt begången mot ungdom mellan 15 och 18 år bestraffas. För de fall att otuktig gärning begås under utnyttjande av den underåriges beroende ställning stadgas straff dels för heterosexuell otukt mot ungdom mellan 15 och 18 år, dels för homosexuell otukt mot ungdom under 20 år. Vid homosexuell otukt mot ungdom mellan 15 och 20 år förutsättes för straffbarhet att gärningsmannen själv uppnått 18 års ålder. Vidare straffas den som genom att utlova eller ge ersättning skaffar eller försöker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med någon som är under

18 år eller, om han är av samma kön, under 20 år. Till grund för de högre åldersgränserna i straffstadgandena mot homosexuella förbindelser låg, som framgått av det föregående, den uppfattningen att övergrepp av homosexuell natur ofta innebär större risker för skador av psykisk och social natur än vad som är fallet vid heterosexuella handlingar mot ungdom av samma ålder.

Motionären vänder sig emot den skillnad i straffbarhet som föreligger därigenom att åldersgränsen vid straffbart heterosexuellt umgänge är satt till 15 år medan gränsen vid straffbart homosexuellt umgänge är satt till 18 år. Han anser det angeläget att samma åldersgräns införes för både heterosexuella och homosexuella handlingar och att gränsen bestämmes till 15 år. Motionären åberopar särskilt att den nuvarande lagstiftningen innebär en möjlighet för ungdomar i åldern 15–18 år att utnyttja homosexuella kontakter i utpressningssyfte. I motionen yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär sådan ändring i brottsbalken att straffbarhetsgränsen för såväl heterosexuellt som homosexuellt umgänge blir 15 år.

Utskottet delar motionärens uppfattning att den nuvarande lagstiftningen innebär vissa risker för att homosexuella kontakter utnyttjas i utpressningssyfte. Även andra skäl kan enligt utskottets mening åberopas mot en straffrättslig särreglering av homosexuella handlingar. Så t. ex. har under remissbehandlingen riksåklagaren uttalat att denna särreglering numera inte torde ha stöd av den allmänna opinionen, och socialstyrelsen har anfört att de skilda åldersgränserna kan ses som en oberättigad diskriminering av de homosexuella. Läkaresällskapet har också framhållit önskvärdheten av att minska de homosexuellas upplevelse av att vara avvikande och därmed inte accepterade av samhället. RFSU och Riksförbundet för sexuellt likaberättigande har vänt sig mot den till grund för lagstiftningen liggande uppfattningen att homosexuella förbindelser innebär större risker för den utsatte än heterosexuella förbindelser. RFSU har tillagt att förekomsten av skilda åldersgränser bevarat ogrundade farhågor för homosexuell förförelse.

Även om utskottet inte är berett att på det föreliggande materialet i alla delar ställa sig bakom vad sålunda uttalats under remissbehandlingen framstår det dock enligt utskottets mening som tydligt att vissa av de värderingar som legat bakom straffbestämmelserna om homosexuell otukt nu torde få bedömas annorlunda än vid lagstiftningens tillkomst. Det kan alltså ifrågasättas om det numera finns anledning att i den straffrättsliga regleringen skilja mellan homosexuella och heterosexuella handlingar. Frågan bör enligt utskottets mening bli föremål för närmare övervägande. Härvidlag är att beakta att, som framgått av den ovan

lämnade redogörelsen, justitieministern förutskickat en allmän översyn av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrotten över huvud taget. Utskottet finner det naturligt att den i motionen påtalade, relativt begränsade problematiken upptages till behandling i detta större sammanhang och förutsätter att översynen kommer till stånd inom kort.

Vad utskottet anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionen 1971:648 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående en översyn av brottsbalkens bestämmelser om homosexuell otukt, m. m.

Stockholm den 26 oktober 1971

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), fröken Mattson (s), herrar Dockered (c), Eskel (s), Larfors (s), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Westberg i Ljusdal (fp), Nygren (s), fru Nordlander (vpk), fru Bergander (s), herrar Petersson i Röstånga (fp) och Wijkman (m).

